

Axel Hadenius, Roger Henning & Barry Holmström, *Tre studier i politiskt beslutsfattande*, Stockholm: Almqvist & Wiksell (Acta Universitatis Upsaliensis, vol. 98), 1984, 188 s., 115,00 Skr.

Gennem en årrække har en betydelig del af forskningsaktiviteterne ved Statsvetenskapliga Institutionen i Uppsala været centreret om PARA-projektet (*Politics As Rational Action*). Herunder er såvel empirisk orienterede delprojekter som mere teoretisk anlagte studier blevet gennemført. Det fælles udgangspunkt for projektets mange bestanddele har været følgende problemstilling: i hvilken udstrækning kan man gennem anvendelse af rationalitetsmodeller forklare politiske beslutninger – deres tilblivelse, udformning, indhold og gennemførelse? Udgangspunkt og metodisk grundsyn er således fælles, men i øvrigt har de empiriske studier bredt sig ud til en meget vidt favnende afsøgning og analyse af nogle af svensk indenrigspolitikks væsentligste politiske "issues".

Den her foreliggende bog afspejler klart, at man ikke fra starten (og ej heller undervejs i projektforløbet) har prioriteret en egentlig systematisk komparation på tværs af sagsområderne særlig højt. Bogen præsenterer sig som en sammenføjning af tre særskilte enkeltbidrag, hvis indre sammenhæng – når bortses fra de metodiske fælles-træk, man kan identificere som gennemgående ved hele PARA-projektet – forbliver lidt af et mysterium.

Henning undersøger i sin afhandling beslutningerne om at give statslig selektiv industristøtte under de tre borgerlige regeringer, Sverige havde 1976-81. Subsidierne til industrien voksede voldsomt, og Henning har udvalgt beslutningerne om kapitaltilskud til enkeltvirksomheder som genstand for sin analyse. Derved får han en gruppe på 80 tiltag at arbejde med, en veldefineret og talmæssigt så overkommelig mængde beslutninger, at han er i stand til at gennemføre en totalanalyse på materialet.

Beslutningsprocesserne omkring disse tiltag ansues derefter under to synsvinkler, der tilsammen skal give et dækkende svar på spørgsmålet om, hvorfor disse industristøttetiltag blev gennemført. Først spørges der om hvilke faktorer, der har bidraget til Riksdagens beslutning om at vælge subventionering som form, og dernæst afsøges for de faktorer, der synes at have påvirket den konkrete udformning af den pågældende kapitaltilskudslovgivning.

Dette metodiske udgangspunkt fører derefter Henning over i betragtning af de kalkuler, de enkelte politiske partier foretager og som indgår i samspil med tilsvarende adfærdsdeterminanter hos andre aktører. Henning afviser de forskere, der har karakteriseret en sådan fremgangsmåde som mangelfuld og foreslået den suppleret med strukturelle analyser, ved at henvise til, at den af ham anlagte rationalistiske opfattelse rent faktisk tillader en indbygning i teorien af for eksempel økonomiske faktorer (konjunkturforandringer, strukturelle ændringer), idet de kan forstås som en del af de faktorer, der er med til at afstikke grænserne for partiernes "handlingsrum" (s. 13).

Ideen at indføre et sådant begreb i analysen er spændende, og temaet er vigtigt for enhver rationalistisk funderet teoriopfattelse; men formuleringen heraf på den netop refererede måde får desværre Henning til at feje en del problemer ind under gulvtæppet. Vigtigst af disse er, at rækken af faktorer, der medvirker til "handlingsrummets" afgrænsning, bliver en blanding af forhold, hvoraf partierne gennem deres adfærd og

Axel Hadenius, Roger Henning & Barry Holmström, *Tre studier i politiskt beslutsfattande*, Stockholm: Almqvist & Wiksell (Acta Universitatis Upsaliensis, vol. 98), 1984, 188 s., 115,00 Skr.

Gennem en årrække har en betydelig del af forskningsaktiviteterne ved Statsvetenskapliga Institutionen i Uppsala været centreret om PARA-projektet (*Politics As Rational Action*). Herunder er såvel empirisk orienterede delprojekter som mere teoretisk anlagte studier blevet gennemført. Det fælles udgangspunkt for projektets mange bestanddele har været følgende problemstilling: i hvilken udstrækning kan man gennem anvendelse af rationalitetsmodeller forklare politiske beslutninger – deres tilblivelse, udformning, indhold og gennemførelse? Udgangspunkt og metodisk grundsyn er således fælles, men i øvrigt har de empiriske studier bredt sig ud til en meget vidt favnende afsøgning og analyse af nogle af svensk indenrigspolitikks væsentligste politiske "issues".

Den her foreliggende bog afspejler klart, at man ikke fra starten (og ej heller undervejs i projektforløbet) har prioriteret en egentlig systematisk komparation på tværs af sagsområderne særlig højt. Bogen præsenterer sig som en sammenføjning af tre særskilte enkeltbidrag, hvis indre sammenhæng – når bortses fra de metodiske fælles-træk, man kan identificere som gennemgående ved hele PARA-projektet – forbliver lidt af et mysterium.

Henning undersøger i sin afhandling beslutningerne om at give statslig selektiv industristøtte under de tre borgerlige regeringer, Sverige havde 1976-81. Subsidierne til industrien voksede voldsomt, og Henning har udvalgt beslutningerne om kapitaltilskud til enkeltvirksomheder som genstand for sin analyse. Derved får han en gruppe på 80 tiltag at arbejde med, en veldefineret og talmæssigt så overkommelig mængde beslutninger, at han er i stand til at gennemføre en totalanalyse på materialet.

Beslutningsprocesserne omkring disse tiltag ansues derefter under to synsvinkler, der tilsammen skal give et dækkende svar på spørgsmålet om, hvorfor disse industristøttetiltag blev gennemført. Først spørges der om hvilke faktorer, der har bidraget til Riksdagens beslutning om at vælge subventionering som form, og dernæst afsøges for de faktorer, der synes at have påvirket den konkrete udformning af den pågældende kapitaltilskudslovgivning.

Dette metodiske udgangspunkt fører derefter Henning over i betragtning af de kalkuler, de enkelte politiske partier foretager og som indgår i samspil med tilsvarende adfærdsdeterminanter hos andre aktører. Henning afviser de forskere, der har karakteriseret en sådan fremgangsmåde som mangelfuld og foreslået den suppleret med strukturelle analyser, ved at henvise til, at den af ham anlagte rationalistiske opfattelse rent faktisk tillader en indbygning i teorien af for eksempel økonomiske faktorer (konjunkturforandringer, strukturelle ændringer), idet de kan forstås som en del af de faktorer, der er med til at afstikke grænserne for partiernes "handlingsrum" (s. 13).

Ideen at indføre et sådant begreb i analysen er spændende, og temaet er vigtigt for enhver rationalistisk funderet teoriopfattelse; men formuleringen heraf på den netop refererede måde får desværre Henning til at feje en del problemer ind under gulvtæppet. Vigtigst af disse er, at rækken af faktorer, der medvirker til "handlingsrummets" afgrænsning, bliver en blanding af forhold, hvoraf partierne gennem deres adfærd og

beslutninger er i stand til at påvirke nogle, umuligt vil kunne påvirke andre (fysiske forhold, demografiske variabler), mens atter andre vil være påvirkelige af aktøradfærd på længere sigt og/eller alene under nærmere angivne omstændigheder. Når det føles så påkrævet at fremhæve denne del af analysen, skyldes det, at analytikeren ellers ved sine studier af determinanterne for partiernes adfærdsvalg kan få en uønsket og ikke-kontrolleret påvirkning ind fra hensynene til og indvirkningen af sådanne "grænseafstikkende faktorer".

Hennings omfattende empiriske undersøgelser udgør et solidt fundament for de spændende konklusioner, der fremlægges. Primært afvises det populære billede, at politikerne/partierne skulle være kortsynede stemmemaksimerende aktører, hvis standpunktvalg hovedsagelig influeres af hensynet til vælgernes gunst. I støttebeslutningen følte partierne sig vitterlig forpligtede af en række helhedsprægede målsætninger ("fremme af beskæftigelsen" er nævnt eksplicit), men de fornemmede samtidig, at deres "handlingsrum" var stærkt begrænset; denne iagttagelse synes altså endnu en grund til at beskæftige sig mere indgående med dette begrebs indhold og hele analytiske status! Når dertil kommer, at der øjensynlig som et generelt træk kunne konstateres en hastig reduktion af antallet af alternative optioner, som blev gjort til genstand for overvejelse i beslutningsprocessen, synes behovet for at stille supplerende spørgsmål i forhold til analysens metode at være yderligere motiveret: hvilke mekanismer medvirkede i denne reduktionsproces, og i hvilke henseender er denne proces kædet sammen med opfattelsen af "handlingsrummet"s snæverhed?

Holmström analyserer i sin afhandling om-lokaliseringen af dele af den svenske statslige forvaltning som værktøj i regionalpolitikken. Det teoretiske problem, Holmström samtidig sætter sig for at kaste lys over, er i hvilken udstrækning der findes overensstemmelse mellem politiske målsætninger og de beslutninger om midlerne til disses opfyldelse, som bliver truffet i den politiske beslutningsproces. Herunder får Holmström en del gode pointer frem, især hvad angår dét metodiske problem der hedder "muligheden for at isolere og identificere de mål og kriterier, som den resulterende policy skal måles i forhold til" (jfr. nærmere s. 71-72). I forlængelse af dette behandler han spørgsmålet om årsagen til afstande mellem mål og resultater, og fremdrager til belysning heraf endnu en gang sin tese, der skal give en supplerende forklaring på mål-middel-inkonsistens i beslutnings-/implementeringsprocessen. Pointen er, at de mere generelle mål fastlægges af og for hver sektor for sig; men når det gælder valget af midler til opfyldelse af disse mål, kan aktørerne ikke opretholde sektoropdelingen. Dette umuliggøres især af, at indsættelsen af midler til realisering af de sektordefinerede mål starter processer uden for den pågældende sektor: aktører i andre sektorer ser i middelindsættelsen muligheder for at nærme sig realisering af deres målsætninger, hvilket har som konsekvens, at middelindsættelsen væves ind i et politisk spil på tværs af de måldefinerede sektorer.

I studiet af konsistensen mellem de regionalpolitiske målsætninger og den foretagne om-lokalisering viser Holmström, at beslutningsprocessen resulterede i en stadig voksende grad af afvigelse fra de opstillede mål. Leder man efter forklaringer på denne inkonsistens, kan man godt tolke den empiriske analyse som støtte for den ovenfor nævnte tese; netop inddragelsen af andre sektorinteresser end den analyserede yder et betydeligt bidrag til forklaringen af inkonsistenserne.

Hadenius beskæftiger sig i sit bidrag med problemet, hvordan man udleder aktør-

thers motiver af iagttagelige indikatorer. Dette forekommer under den valgte tilgang centralt, idet motiverne jo anskues som forklaringer på aktør-adfærden. Hadenius påpeger, hvorledes vor dagligdags udledning af motiver metodisk set lader meget tilbage at ønske; men også i videnskabelig sammenhæng, mener han, har det usystematiske og intuitive spillet en ganske betydelig rolle, når talen har været om at slutte fra motiv-indikatorer til motiver. Dette til trods for at metodiske ledetråde findes, især inden for indholdsanalyse og historisk metode. Det er da også en videreudvikling herudfra, Hadenius arbejder med i bidraget til denne bog, hvor en strengt logisk linie følges i opbygningen. Først opstilles de forskellige motiv-indikatorer, som i princippet synes mulige til identifikation af motiver i intentionelle forklaringstyper. Dernæst systematiseres en række verifikations-regler, og endelig diskuteres mulige fremgangsmåder med henblik på at fastsætte en rangfølge mellem forskellige motiver bag en handling.

Hadenius indfører en sontring, der under den valgte analysevinkel er væsentlig. Der skelnes mellem motiveringer for aktørerne og de "allmänna motivutsagor", som påvirker aktøradfærden. De førstnævnte er direkte udsagn om de handlinger, som skal forklares, mens anden type udsagn er fremsat som mere generelt gyldige. De tager ikke sigte på en bestemt situation, men har almengyldig status; Hadenius nævner selv Bresznev-doktrinen som eksempel. Det, der søges eftervist ved at indføre den forklaringstype, er, i hvilken udstrækning sådanne udsagn har gyldighed i forklaringen af også det analyserede tilfælde.

Det forekommer mig, at Hadenius har det lidt svært med at få sine intentioner om opstilling af verifikations-regler og kriterier for prioriteringsfastsættelse til at give noget større udbytte i forhold til denne sidstnævnte kategori af motiv-indikatorer. Det bliver ikke til meget mere end nogle – i øvrigt udmærkede – pointer om nødvendigheden af at anvende en indicie-argumentation og at inddrage sandsynlighedsovervejelser. Ved gennemgangen af sådanne generelle motiv-udsagn burde man kunne kræve, at der suppleres med en advarsel om, at de kan rumme en fælde; de kan let blive "analytiske jokere", der tages i anvendelse, hvis opstillingen af forklaringer ved hjælp af de mere direkte udsagn om motiver synes vanskelig at få gjort konsistent. Jeg mener ikke, at den type helt skal søges undgået, men det forekommer mig, at der bør advares om de fejkilder, der kan snige sig ind og påvirke analyseresultatet, ifald de anvendes hyppigt og/eller ukritisk.

Bortset fra denne indvending forekommer Hadenius' bidrag mig at være en metodisk diskussion af høj karat, såvel materielt som fremstillingsmæssigt; i denne sidste henseende støttes de teoretiske pointer af mange omhyggeligt udvalgte eksempler. I indholdsmæssig henseende må fremhæves uddybningen og reformuleringen af centrale ræsonnementer hos Ottar Dahl om sammenhængen mellem handlinger og motiver (s. 153-157), overvejelser som bør gives en plads i enhver samfundsvidenskabelig og historisk metodeundervisning.

Det må således blive bogens skæbne, at man "plukker" enkeltproblemstillinger og pointer ud af den (flere kunne have været fremhævet her, hvis pladsen havde tilladt det), men som nogen helhed bliver den næppe nogensinde anvendt. Dog er det godt, bogen i det hele taget er udkommet: den rummer forskningsresultater, der virker befordrende for videre overvejelser, især af metodisk art. Hvis ikke et forlag havde påtaget sig udgivelsen, ville de pågældende resultater med stor sandsynlighed være

blevet ved med at henligge som svært tilgængelige, måske ret upåagtede forskningspapirer, og det havde været synd.

Ove Johansen

Jens Hoff (red.), *Stat, kultur og subjektivitet. Elementer til en moderne klasseanalyse*, København: Forlaget Politiske Studier, 1985, 238 s., 120,00 kr.

Som måske specielt marxister aldrig bliver trætte af at fremhæve, udviklede Marx aldrig en klasseteori. Alligevel findes der i dag en teoretisk skole, der kalder sig marxistisk klasseteori. Den bygger på fragmenterne af klasseteorien hos Marx samt på nogle af de øvrige dele af hans værker. Denne teoretiske skole er i de seneste år blevet sat til debat, og denne bog er et led i diskussionen om, hvorvidt det er muligt at modernisere det marxistiske klassebegreb, så det kan anvendes i vore dages samfund.

Bogens udgangspunkt er et forskningsprojekt om klassestruktur, klassebevidsthed og sociale modsætninger, der ledes af Eric Olin Wright, og som i Danmark gennemføres af Jørgen Goul Andersen og Jens Hoff. Det er da også Wrights teoretiske position, der gennemsyrrer bogens ni kapitler.

Som bogens titel viser, forsøger man at opstille en ny klasseteori, eller modificere den traditionelle, ved at tackle nogle af de væsentligste samfundsændringer med hensyn til klassestrukturen siden den marxistiske teori oprindeligt blev formuleret. Det gælder først og fremmest den stærkt voksende stat, hvis ansatte ikke har nogen klar plads i den traditionelle teori. Desuden er klasserne som kulturelle udtryk blandt andet i form af organisationer og identitetsbærere stærkt mindsket. Der er med andre ord problemer nok i en sådan gentolkning, men bogens afgørende svaghed er, at disse ændringer ikke tages systematisk op, og at de enkelte indlæg ikke relateres til hinanden.

Nogle af artiklerne har kun perifer betydning for bogens emne, om end de kan være interessante nok i sig selv. Det gælder for eksempel Steve Barons redegørelse for den teoretiske udvikling i Birminghamskolen og Culture Studies. Håkon Leiulfsrud skriver om familie og klasse og viser, at i Sverige er omkring halvdelen af ægteskaberne klasseblandede, samt at der er tendens til, at kvinder identificerer sig med deres mands snarere end deres egen klasse. Men hvad betyder dette for en moderne klasseanalyse? Vi får ikke svar på spørgsmålet.

Hovedparten af artiklerne vedrører offentligt ansattes klassepositioner og deres organisationer. Der er her uenighed mellem tre forfattere, der forsøger at definere offentligt ansattes klassepositioner: Sven Bislev, Jørgen Goul Andersen og Jens Hoff. Uenigheden går væsentligst på, hvorledes man skal opdele de statslige bureaukratier for dermed at nå frem til forskellige typer af klassetilhørsforhold. Teoretisk set mest frugtbar synes her Sven Bislevs skitse at være, fordi han forsøger at antyde sammenhænge mellem klasseposition, interesse og organisation. Det sidste er væsentligt og ofte stedmoderligt behandlet af "positionistiske" klasseteoretikere à la Wright. Organisationsforholdene er imidlertid taget op i et meget specielt tilfælde. Det drejer sig om Tommy Nilssons analyse af svenske akademikerorganisationers udvikling fra